

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Υψητός ε.α Τιμοθέων Μαχαίρας

Από τις αρχές του 1821 όλη η Πελοπόννησος βρισκόταν σε διαρκή συναγερμό, έξαψη και αναστάτωση. Τα επεισόδια διαδέχονταν το ένα το άλλο και ουδείς πλὴν συγκρατιόταν για να περιμένει την καθορισμένη ημερομηνία της 25^{ης} Μαρτίου για την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα.

Στις 23 Μαρτίου 1821 ο Πετρόμπεης απελευθέρωσε την Καθαμάτα. Στις 27 Μαρτίου πολιορκήθηκε η Καρύταινα, μέσα στο Αρκαδικό έδαφος, αλλὰ την 1^η Απριλίου έφθασε ισχυρή στρατιωτική δύναμη από την Τρίπολη και διέλυσε την πολιορκία. Η επανάσταση όμως είχε αρχίσει και οι Τούρκοι εγκατέλειπαν σταδιακά τα επαρχιακά κέντρα και συγκεντρωνόντουσαν στην Τρίπολη. Ο θεόδωρος Κολλοκοτρώνης αποφάσισε να ιδρύσει στρατόπεδα πέριξ και ευρέως της Τριπολιέως και να καταστήσει την πόλη κύριο αντικειμενικό σκοπό της επαναστάσεως. Την 1^η Απριλίου συγκέντρωσε 300 αγωνιστές στην Πιάνα αλλὰ στις 6 Απριλίου του επιτέθηκαν οι Τούρκοι, διέλυσαν το στρατόπεδό του και έκαψαν την Αθωνίσταινα. Οι πρώτες απογοητεύσεις δεν αποθάρρυναν τον Κολλοκοτρώνη ο οποίος ζήτησε από τους οπλαρχηγούς να «ζυγώσουν την Τριπολιτσά». Οι λόγιοι του είχαν απήχηση και με αποτέλεσμα να καταληφθεί το Λεβίδι από σώματα Καθαβρυτινών και να συγκεντρωθούν 3.000 αγωνιστές στο χωριό Πάπαρη του Βαλτετσίου και στη Βλαχοκερασιά. Στα Βέρβαινα συγκεντρώθηκαν 1.500 Μιστριώτες.

Στις 10 Απρι-

ήλου οι Τούρκοι εξόρμησαν από την Τρίπολη, με 3.000 περίπου άνδρες, κατά της Βλαχοκερασιάς και έπειτα από μια αψιμαχία μισής ώρας έτρεψαν σε φυγή τους άπειρους Έλληνες αμυνόμενους και διέλυσαν το στρατόπεδο τους. Στις 14 Απριλίου οι Τούρκοι, κομπάζοντας για τις επιτυχίες τους στην Πιάνα, την Αθωνίσταινα και στη Βλαχοκερασιά, επέδραμαν κατά του Λεβιδίου. Ο αγώνας, που διεξήχθη καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας ήταν επικός και αποφασιστικός. Οι Τούρκοι δεν κατόρθωσαν να διυγίσουν την άμυνα των Καθαβρυτινών και προ του κινδύνου να αποκλεισθούν από τα υψώματα που περιέβαλαν το πεδίο της μάχης και τα οποία κατεχόντουσαν σταθερά από τους αμυνόμενους, άρχισαν να υποχωρούν. Οι Καθαβρυτινοί τους καταδίωξαν αληθιά η απροσο-

δόκτητη βροχή που επακολούθησε έσωσε τους Τούρκους οι οποίοι όμως είχαν ήδη υποστεί σοβαρές απώλειες (150-300 νεκροί και πολλοί τραυματίες). Η σημασία της νίκης στο Λεβίδι υπήρξε μεγάλη. Ο στρατευμένος λαός, μετά τις πρώτες αποτυχίες, δοκίμασε βαθιά ικανοποίηση και οι Τούρκοι μεγάλη απογοήτευση.

Ο Κολλοκοτρώνης κατόπιν οργάνωσε με προσοχή τα στρατόπεδα Πιάνας, Αθωνίσταινας, Βαλτετσίου και Χρυσοβιτισίου, που αποτελούσαν απειλή κατά της Τριπόλεως και των Βερβαίνων που

ήταν στρατόπεδο Διοικητικής Μέριμνας (τροφών, πολεμοφοδίων και λοιπών εφοδίων). Στα στρατόπεδα γινόταν η οργάνωση, η συγκρότηση των τμημάτων, η εκπαίδευση των ανδρών και η εμπέδωση της πειθαρχίας, ώστε οι άτακτοι, άπειροι, άοπλοι και άσιτοι εν πολλοίς αγωνιστές να εφοδιαστούν με τα κατάλληλα μέσα και από στίφη να μετασχηματισθούν σιγά-σιγά σε τακτικό στρατό.

Στις 18 Απριλίου οι Έλληνες έστησαν ενέδρα στη Συλίμνα και κτύπησαν Τουρκική φάλαγγα που πήγαινε στη Δαβιά για να αλέσει στους εκεί μύλους. Η μάχη διήρκεσε δυο ώρες και κατέληξε με την αποχώρηση των Τούρκων που άφησαν πίσω τους 20 νεκρούς και πολλή εφόδια.

Στις 26 Απριλίου οι Τούρκοι εξόρμησαν από την Τρίπολη κατά του στρατοπέδου του Βαϊτετσίου. Η μάχη υπήρξε σκληρή. Οι Έλληνες αμυνόμενοι αρχικά υποχώρησαν αλλή με την άφιξη ενισχύσεων σταθεροποιήσαν τις θέσεις τους και ανάγκασαν στη συνέχεια τους Τούρκους να υποχωρήσουν καταδιωκόμενοι προς την Τρίπολη. Στις 28 Απριλίου ορίσθηκε ως αρχιστράτηγος των δυνάμεων της Αρκαδίας ο Κολλοκοτρώνης.

Ο Χουροίτ, πασάς της Πελοποννήσου, βρισκόταν από τον Ιανουάριο του 1821 στην Ήπειρο και πολέμουσε, με εντολή της Πύλης, τον Αλή πασά. Στην Τρίπολη είχε αφήσει αντικαταστάτη του τον Μεχμέτ Σαλή με 10.000 περίπου στρατό. Ανήσυχος για τα συμβαίνοντα διέταξε τους στρατηγούς Κιοσσέ Μεχμέτ και Ομέρ Βρυώνη να κινηθούν, με 8.000 πεζούς και 1.000 ιππείς, προς την Πελοπόννησο δια μέσου Θεσσαλίας, Θερμοπυλίων και Ισθμού. Ταυτόχρονα έστειλε τον Μουσταφάμπεη (Κεχαγιάμπεη) με 4.000 Αθιναίους να περάσει από την Αιτωλοακαρνανία και το Ρίο, στην Πελοπόννησο. Ο Κιοσσέ Μεχμέτ και ο Ομέρ Βρυώνης εγκλωβίστηκαν τελικά στη Βοιωτία. Ο Κεχαγιάμπεης πέρασε χωρίς αντίσταση από την Αιτωλοακαρνανία, διαπεραιώθηκε στο Ρίο, ηλεηλάτησε την Πάτρα, έκαψε τη Βοστίτσα (Αίγιο), κατέστρεψε την Κόρινθο και το Άργος, έλυσε την πολιορκία του Ναυπλίου και εισήλθε θριαμβευτικά στην Τρίπολη στις 2 Μαΐου 1821. Η άφιξή του αναπτέρωσε το ηθικό των Τούρκων και προκάλεσε απογοήτευση και ταραχή στο Ελληνικό στρατόπεδο. Ο Κεχαγιάμπεης όμως έκανε δύο βασικά σφάλματα. Πρώτον δεν έστειλε δύναμη να ασφαλίσει και να ελέγχει τα στενά των Δερβενίων που ήταν η πύλη της Πελοποννήσου και δεύτερον έμεινε άπραγος 10 ημέρες και δεν κινήθηκε αμέσως κατά των φοβισμένων Ελλήνων, με αποτέλεσμα να τους δώσει το χρόνο να αναδιοργανωθούν και να συνέλθουν.

Το σχέδιο του Κεχαγιάμπεη ήταν να βγει πανστρατιά από την Τρίπολη, να καταστρέψει το στρατόπεδο του Βαϊτετσίου, να μεταβεί στην Καλαμάτα, να καταπνίξει την επανάσταση στη Λακωνία, να επανέλθει στην Αρκαδία και να στρατοπεδεύσει στην περιοχή Μεγαλοουπόλεως.

Στις 12 Μαΐου 1821 επέδραμε, με 8.000 πεζούς και 2.000 ιππείς, κατά του Βαϊτετσίου το οποίο υπερασπιζονταν 750 μαχητές υπό τους Ηλία και Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Η μάχη άρχισε τις πρώτες πρωινές ώρες και κορυφώθηκε το μεσημέρι. Ο Κολλοκοτρώνης έφθασε αμέσως με 800 άνδρες και κατόπιν ο Πλαπούτας με άλλους 700. Το βράδυ η κατάσταση ήταν αβέβαιη. Οι Τούρκοι πίστευαν ότι η μόνη σωτηρία των Ελλήνων ήταν η φυγή τους και οι Έλληνες ότι οι Τούρκοι θα αποχωρούσαν τη νύχτα. Τίποτα όμως δεν συνέβη από αυτά. Η μάχη συνεχίσθηκε τη νύχτα. Τα μεσάνυχτα έφθασε ο

Αντώνης Μαυρομικαήλης με 300 άνδρες και ο Γιατράκος με 400 αγωνιστές. Το πρωί οι Τούρκοι κάμφθηκαν και άρχισαν να υποχωρούν προς την Τρίπολη έπειτα από την άφιξη και άλλων Ελληνικών ενισχύσεων από τα Βέρβαινα (περί τους 500). Ο απολογισμός της μάχης είναι ασαφής. Εκτιμάται ότι σκοτώθηκαν περί τους 500-600 Τούρκοι και καμιά εικοσαριά Έλληνες. Η σημασία όμως της Ελληνικής νίκης δεν έγκειται μόνο στις απώλειες του εχθρού, ούτε στο υλικό που κυριεύθηκε, αλλά στη μέγιστη ηθική επίδραση που είχε επί των πολεμιστών.

Η ήττα του Βαητεταίου δεν ήταν δυνατόν να αφήσει τους Τούρκους να ησυχάσουν. Την 18^η Μαΐου επέδραμαν με 6.000 άνδρες κατά των Βερβαίων. Μια από τις φάλαγγές τους κατευθύνθηκε κατά των Δοθιανών όπου βρήκε ισχυρή αντίσταση από τις δυνάμεις του Νικηταρά και του Μητρομάρα, που οχυρώθηκαν στα σπίτια του χωριού. Η υπόλοιπη δύναμη επιτέθηκε κατά του στρατοπέδου των Βερβαίων, που το υπερασπιζονταν 2.500 Έλληνες υπό τους Γιατράκο, Κοντάκη και Ζαφειρόπουλο. Η μάχη υπήρξε σκληρή αλλά η ανδρεία των αμυνομένων κατάρχησε της αριθμητικής υπεροχής των Τούρκων, οι οποίοι, όταν νύχτωσε, άρχισαν να υποχωρούν. Η υποχώρηση γρήγορα μετατράπηκε σε άτακτη φυγή. Η καταδίωξη των Ελλήνων δυσχεράνθηκε από τη ραγδαία βροχή, που ήλθε σαν δώρο στον πανικόβλητο εχθρό, ο οποίος άφησε στο πεδίο της μάχης 300-400 νεκρούς.

Οι νίκες στο Βαητέτσι και στα Βέρβαινα-Δοθιανά κατέρριψαν το ηθικό των Τούρκων και τις ελπίδες που είχαν με την άφιξη του Κεχαγιάμπεη και εξύψωσαν το ηθικό των Ελλήνων μαχητών. Είχε φθάσει πλέον η ώρα της Τριπολιτσάς.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

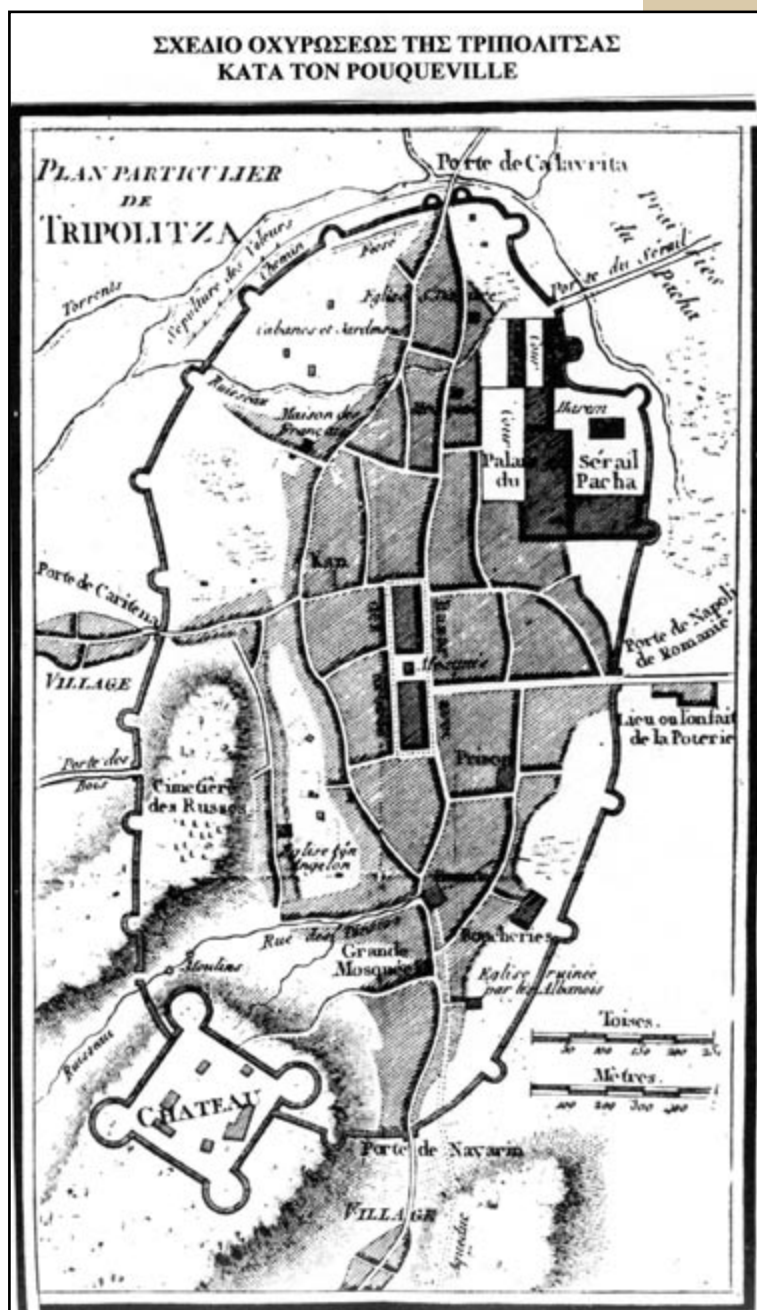
Το σχέδιο επιχειρήσεων του Κολοκοτρώνη

Η σύλληψη του σχεδίου και η οργάνωση της πολιορκίας της Τριπολιτσάς ανήκουν κατά κύριο λόγο στην στρατιωτική ευφυΐα και οξυδέρκεια του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, ο οποίος επέμενε στην εξαιρετική σημασία που είχε το Αρκαδικό έδαφος για την έναρξη του αγώνα. Οι άλλοι οπλαρχηγοί νόμιζαν ότι ήταν καλύτερο να πολιορκηθούν και να αιχμαλωθούν τα κάστρα της Μεσσηνίας και Λακωνίας και από εκεί να γινόταν η εξόρμηση προς βορρά. Έτσι όμως θα περιοριζόταν η επανάσταση στην περιφέρεια, δεν θα έπαιρνε τη γενικότητα που χρειαζόταν και θα ήταν εύκολο να καταπνιγεί. Ο Κολοκοτρώνης ήθελε να κτυπήσει τον εχθρό στην κεφαλή, στο κέντρο και όχι στην άκρη της Πελοποννήσου, να γενικεύσει τον πόλεμο, να δημιουργήσει εντυπώσεις στις ξένες δυνάμεις και να προδιαθέσει ευμενώς τη διεθνή κοινή γνώμη. Τα περιφερειακά κάστρα τα θεωρούσε δευτερεύοντες αντικειμενικούς σκοπούς, πίστευε ότι απαιτούσαν μικρές δυνάμεις και ότι τελικά θα εκφυλιζονταν και θα έπεφταν από μόνα τους.

Σύμφωνα με το σχέδιο του Κολοκοτρώνη ιδρύθηκαν στρατόπεδα σε καίρια σημεία της Αρκαδίας, πέριξ της Τριπόλεως, με άνοιγμα ευρύ (Πιάνα, Χρυσοβίτσι, Βαητέτσι, Βέρβαινα, Δοθιανά). Με την πάροδο του χρόνου, την

ενίσχυση των Ελλήνων και την φθορά των Τούρκων, τα στρατόπεδα θα προωθούνταν και η Τρίπολη θα περισφιγγόταν ασφυκτικά μέχρι της πτώσεώς της. Για την υποστήριξη του σχεδίου του συγκροτήθηκαν υπηρεσίες ανεφοδιασμού, λειτούργησαν εθνικοί φούρνοι στα χωριά και οργανώθηκαν αποθήκες εφοδίων και πυρομαχικών. Οι μπαρουτόμυλοι της Δημητσάνας παρείχαν μπαρούτι και φυσίγγια. Μετά το σχηματισμό της Πελοποννησιακής Γερουσίας συγκροτήθηκε εφορεία της επαρχίας της Τριπολιτσάς με επικεφαλής τον Κανέλλη-Δεληγιάννη, για το χειρισμό των οικονομικών θεμάτων και τον εφοδιασμό των στρατοπέδων με μέσα διατροφής και διεξαγωγής του πολέμου. Τα κτηνοτροφικά προϊόντα ήταν επαρκή

για τις ανάγκες των αγωνιζομένων αλλά έληξαν οι αναγκαίες ποσότητες μοθιβιού γι' αυτό οι επαναστάτες ήσαν σε συνεχή επαφή με τους νησιώτες, κυρίως Υδραίους, οι οποίοι κάλυπταν τις ελλείψεις τους σε μοθίβι, τουφεκόπετρες, πετσιά για τα τσαρούχια και ιατρικά για την περίθαλψη αρρώστων και τραυματιών.

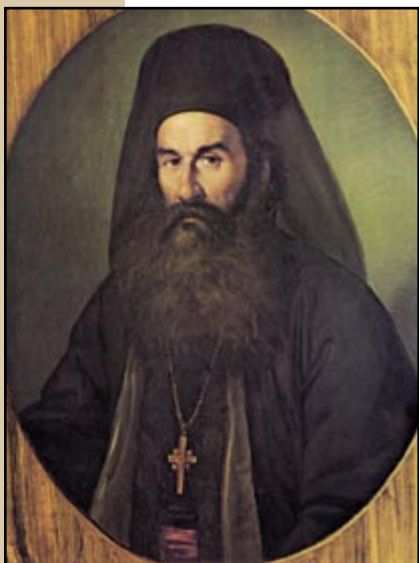
Ἐφίππος χώρει γενναίε στρατηγέ ἀνά τους
αἰῶνες, διδάσκων τους ῥαοὺς πῶς οἱ δοῦλοι
γίνονται ἐλεῦθεροι.

(Θ. Κολλοκοτρώνης-Εθνοῦ. Ἱστορικό Μουσείο)

Περιγραφή του εδάφους

Η Τρίπολη ήταν το νευραλγικό, συγκοινωνιακό, διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της Τουρκικής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο. Ήταν κτισμένη σε επίπεδη θέση μέσα σ' ένα οροπέδιο και περιβαλλόταν από αλυσιδωτά συγκροτήματα ορέων, απ' όλη τα σημεία του ορίζοντα, τα οποία της παρείχαν την απαραίτητη εδαφική προστασία. Αυτό όμως το πλεονέκτημα αποτέλεσε και το ασθενές σημείο των Τούρκων, όταν κλείσθηκαν στα τείχη της πόλεως και άφησαν τα γύρω υψώματα στη διάθεση των πολιορκητών.

Οι διακλαδώσεις του Μαινάλου, κατά την βόρειο-δυτική πλευρά της πόλεως, πρόσφεραν στους Έλληνες την ασφάλεια της πρώτης και βασικής γραμμής οχυρώσεώς τους στις δασοσκεπείς πτυχές του αγέρωχου όρους. Πλέον τούτου η ισχυρά απόφυσή του Μαινάλου, απέναντι από τη Συλίμνα, κατέληγε σε τρεις οξείες κορυφές που σχημάτιζαν τα Τρίκορφα, τα οποία αποτέλεσαν την κύρια βάση των δυνάμεων της πολιορκίας. Νότιο-ανατολικά δέσποζαν τα υψώματα του Πάρωννα και στην βόρειο-ανατολική πλευρά η πόλη αντίκριζε το ορεινό συγκρότημα του Αρτεμισίου-Παρθενίου και των παραφυάδων του.

Παλαιών Πατρών Γερμανός

Στα Τρίκορφα προωθήθηκαν τα στρατόπεδα Χρυσοβιτισίου και Πίανας. Τα ταμπούρια του νέου στρατοπέδου κατόπτευαν πλέον την Τριπολιτάς. Ήταν η πρώτη φορά που οι επαναστάτες είχαν φθάσει τόσο κοντά στην πόλη (μισή ώρα μακριά). Πίσω από τα Τρίκορφα οργανώθηκε η κεντρική αποθήκη που θα υποστήριζε τις δυνάμεις των πολιορκητών. Η διάταξη των Ελλήνων προωθήθηκε σταδιακά εγγύτερα της πόλεως στα υψώματα Αγίου Αθανασίου, Αγίου Νικολάου, Άγιοθόδωρα, Πηγής και Αγίου Βλάση. Από το Περιθώρι ανοιγόταν η κατεύθυνση προς την Τριπολιτάς και τα γύρω χωριά αποτέλεσαν τα σημεία υποστηρίξεως για την περισφίξη της πολιορκίας.

Η οχύρωση της Τριπολιτάς

Οι Τούρκοι για την προστασία της Τριπόλεως είχαν ανεγείρει ισχυρό περίφρακτο τείχος με επτά πύλεις (πόρτες), που η κάθε μία οδηγούσε σε μια κατεύθυνση, και είχε την αντίστοιχη ονομασία (Καθαβρύτων, Σεραγιού, Ναυπλίου, Σπάρτης, Λεονταρίου, Καρύταινας και Αγίου Αθανασίου). Σε κάθε πόρτα ήταν και μια τάπια με κανόνια. Μεταξύ των πυλών υπήρχαν ντάπιες και πολεμίστρες για τα τουφέκια. Το ύψος του τείχους ήταν 5,5 μέτρα κατά μέσο όρο, η περίμετρός του περί τα 3.500 μέτρα και το εμβαδόν του 1,5 περίπου τετραγωνικό χιλιόμετρο (σύμφωνα με το σχέδιο του Rouqueville η περίμετρος φαίνεται να είναι μεγαλύτερη). Το πάχος στη βάση του ήταν 2,5 μέτρα και στο άνω μέρος περί το 1,5 μέτρο. Το τείχος ήταν πυργωτό και κατέληγε σε επάλξεις ενώ στο εσωτερικό του διαμορφωνόταν σε διπλές πολεμίστρες.

Μέσα στην πόλη είχαν εγκλεισθεί 16.000 περίπου ένοπλοι και 18.000-20.000 άμαχος πληθυσμός (μωαμεθανοί, εβραίοι, χριστιανοί κλη), εκ των οποίων 7.000 Έλληνες (γυναίκοι, γέροντες και όμηροι) που λιγότευαν διαρκώς διαρρέοντες εκτός των τειχών. Οι ένοπλοι αποτελούνταν από 7.000 Τούρκους στρατιώτες, 3.000 ένοπλους από το Φανάρι, την Καρύταινα, το Λεοντάρι και το Μιστρά, 1.000 Αθβανούς σείμνηδες, 900 σωματοφύλακες των αγάδων και αξιωματούχων της Πελοποννήσου, που είχαν βρει καταφύγιο στην πόλη, και 4.000 Αθβανούς που είχαν έλθει με τον Κεχαγιάμπεη. Οι Τούρκοι διέθεταν επίσης 30 πυροβόλα, εκ των οποίων τα 18 σε άριστη κατάσταση.

Παλαιών Πατρών Γερμανός

Κυριακούλης Μαυρομιχάλης

Δημήτριος Υψηλάντης

(βόρειο-ανατολικά και νότιο-ανατολικά) επιτηρούταν από αποστάσεις (από τους πρόποδες του βουνού Παρθένη) επειδή η παρουσία του Τουρκικού ιππικού και η έλλειψη Ελληνικού καθιστούσε αδύνατη προώθηση δυνάμεων στην πεδιάδα, σε πιο κοντινές θέσεις προς την πόλη.

Κανέλλος Δεληγιάννης

Την 20^η Ιουνίου 1821 έφθασε στο Άργος από την Ύδρα ο Δημήτριος Υψηλάντης, ο οποίος από εκεί μετέβη στα Βέρβαινα που ήταν η έδρα της Γερουσίας προκειμένου να αναλάβει επίσημα την αρχιστρατηγία. Του έγινε πάνδημη υποδοχή, εψάλην υπαίθριος δοξολογία και εκφωνήθηκαν πανηγυρικοί λόγοι. Στις 2 Ιουλίου

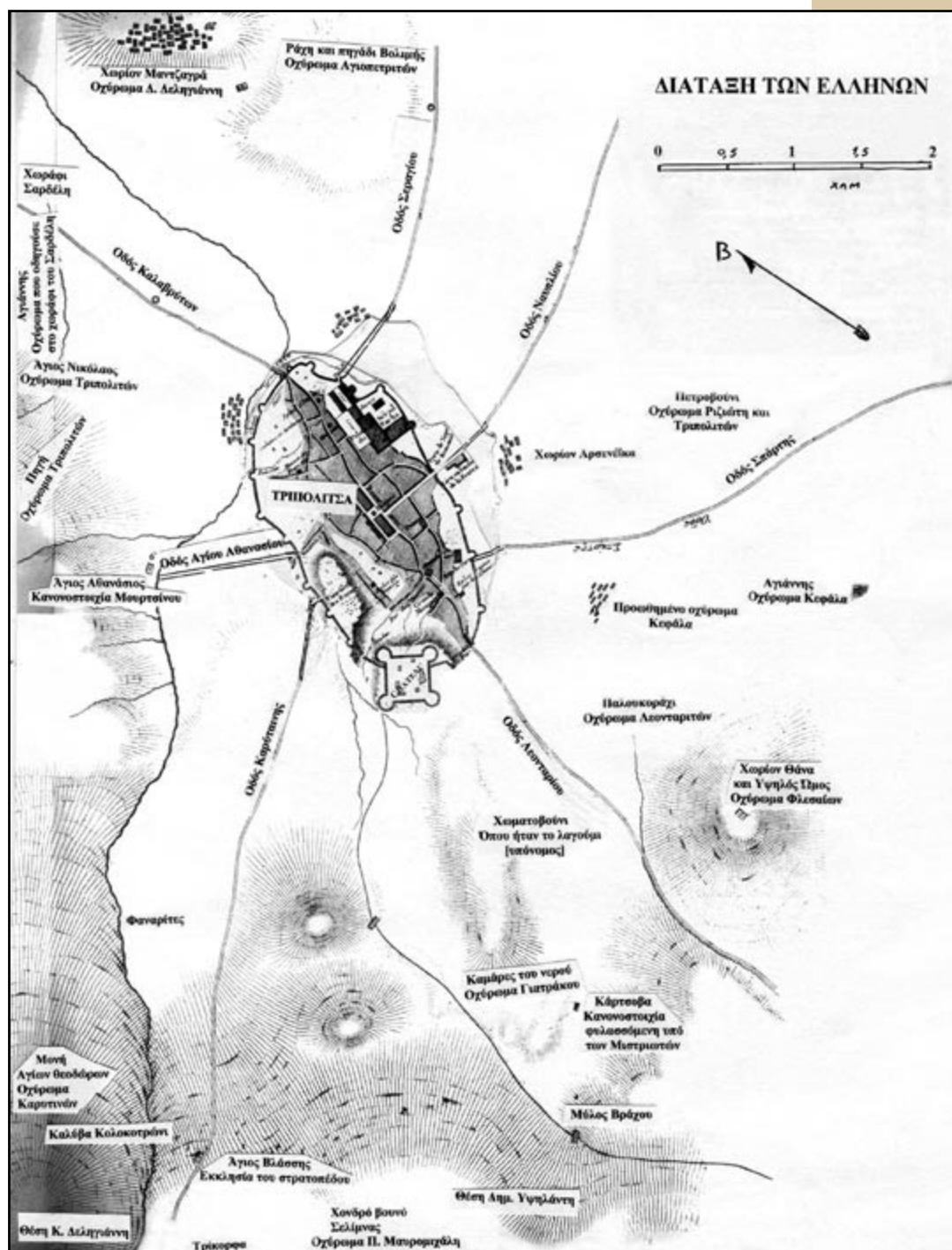
Η διάταξη των Ελληνικών δυνάμεων πολιορκίας

Οι Έλληνες μαχητές ήταν αρχικά 6.000 αθλή επληθύνοντο συνεχώς για να φθάσουν τις 10.000 στις αρχές του Αυγούστου και στις 20.000 στις παραμονές της αλώσεως, με την προσδοκία της λαφυραγωγίας.

Περί τα τέλη Μαΐου άρχισε να συσφίγγεται ο κλοιός. Τα στρατεύματα του Βαϊατσίου μετακινήθηκαν στα Τρίκορφα και τα τμήματα των Βερβαίων στο Στενό όπου έκτισαν ταμπούρια και άνοιξαν τάφρους. Οι Καθαβρυτινοί προωθήθηκαν στο Περιθώρι και στην Επάνω Χρέπα. Η διάταξη της πολιορκίας έλαβε την μορφή ημισελήνου κατά το δυτικό και βόρειο-δυτικό προς το νότιο-δυτικό τμήμα του χώρου, ώστε στηριζόμενη στο Μαίναλο και τις παραφυάδες του, να καλύπτει σταθερά περί τα δύο τρίτα την Τρίπολη. Το πεδινό τμήμα προς ανατολής και στα πλάγια αυτού

Οι Τούρκοι αρχικά υποτίμησαν την πολιορκία με την πεποίθηση ότι θα μπορούσαν να εξέρχονται εύκολα με το ιππικό τους για να δράσουν προς όλη τις κατευθύνσεις. Οι πολιορκητές πλεονεκτούσαν διότι είχαν έξοχη θέα της πόλεως, από τα γύρω βουνά και θαυμάσια παρατήρηση όλων των εχθρικών δραστηριοτήτων στη γένεσή τους με αποτέλεσμα να μπορούν να λαμβάνουν έγκαιρα τα ανάλογα αντίμετρα. Έτσι οι Τούρκοι χωρίς να το καταλάβουν εγκλωβίστηκαν στην πόλη.

Οι Έλληνες δεν βιαζόντουσαν γιατί πίστευαν ότι ο χρόνος μετρούσε έπ' ωφελεία τους, βασιζόμενοι στην σταδιακή φθορά των πολιορκημένων από τις στερήσεις και την κάμψη του ηθικού τους. Απέφευγαν προς τούτο τις γενικευμένες επιχειρήσεις και τις εκ παρατάξεως μάχες και έσφιγγαν συνεχώς τον κλοιό.

Delacroix, «Έφιππος αγωνιστής»
Εθνική Βιβλιοθήκη, Παρίσι

έφθασε στα Τρίκορφα και ανέλαβε την αρχηγία της πολιορκίας χωρίς όμως να

θίξει την στρατιωτική εξουσία του Κολλοκοτρώνη. Στις 6 Ιουλίου απέστειλε πρόσκληση στους πολιορκημένους περί συμβιβασμού και παραδόσεως στην οποία όμως δεν απάντησαν οι Τούρκοι.

Ο Υψηλάντης επιδόθηκε στο έργο της βελτίωσης της συγκροτήσεως των στρατιωτικών τμημάτων, της εμπέδωσης της πειθαρχίας, της οργάνωσης δικτύου πληροφοριών, της δημιουργίας μονάδων πυροβολικού και της ενίσχυσης της Διοικητικής Μέριμνας. Επίσης έλαβε μέτρα για τη φύλαξη των πυλών της Πελοποννήσου στα Μεγάλα Δερβένια, για να εμποδιστεί τυχόν κάθοδος ενισχύσεων προς τους πολιορκημένους. Ο Υψηλάντης, που υπήρξε αναμφίβοτα η ευγενεστέρα μορφή του αγώνος, δεν ευτύχισε τελικά στις προσπάθειές του γιατί δεν μπόρεσε να εμπνεύσει τον απαραίτητο σεβασμό, να καταλάβει τον χαρακτήρα των αγωνιστών και επιπλέον ήλθε σε σύγκρουση με τους προεστούς και τους προκρίτους, με αποτέλεσμα να αποχωρήσει εθελουσίως στις 13 Σεπτεμβρίου, πριν από την άλωση, με το πρόσχημα της αποτροπής αποβιάσεως Τουρκικών ενισχύσεων στην Αχαΐα και στην Κορινθία.

Η διάταξη των Ελλήνων πέριξ της Τριπόλεως είχε πάρει πλέον την τελική μορφή της. Επί των Τρικόρφων βρισκόταν εκτεταμένο στρατόπεδο υπό την γενική ηγεσία του Κολλοκοτρώνη. Η δύναμή του ήταν αρχικά 2.500 άνδρες

αηλιά υπέρ-διπλησιασθήκε στην τελευταία φάση της πολιορκίας. Σ' αυτό το στρατόπεδο ήταν επίσης πάνω από 200 Υδραίοι καλὰ οπλισμένοι και μερικοί Επτανήσιοι, φιλέλληνες και πρόσφυγες από ἀλλὰ μέρη της Πελοποννήσου. Το στρατόπεδο περιελάμβανε τα εξής τέσσερα σώματα:

✓ Στο αριστερό το σώμα του Κολλοκοτρώνη με αγωνιστές από το Φανάρι (Οθωμιά Τριφυλίας), τη Μάνη (υπό τον Τρουπάκη ή Μούρτσιο), τη Γορτυνία (καμπίσιοι Καρυτινοί) και την Αρκαδία.

✓ Στο κέντρο το σώμα του Αναγνωσταρά με Μεσσήνιους και Λεονταρίτες υπό τη διοίκηση διάφορων καπεταναίων (αδελφοί Φλέσσα, Κεφάλας, Ανδρούτσος, Κυριακού και ἄλλοι).

✓ Στο δεξιό το σώμα του Γιατράκου με Μιστριώτες, Μανιάτες, Λακεδαιμόνιους και Αρκάδες.

✓ Ὅπισθεν του κέντρου και του δεξιού το σώμα του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

Ο Κολλοκοτρώνης στα τέλη Ιουνίου κατέβηκε με το σώμα του (2.000 ἄνδρες) χαμηλότερα και ἔπιασε θέσεις ἀντίκρου του Ἁγίου Βλήση (καλύβα Κολλοκοτρώνη) μέχρι τον Ἅγιο Αθανάσιο. Ο ἴδιος με το επιτελεῖο του εγκαταστάθηκε στον Ἅγιο Θόδωρα, όπου ἔφτιαξε ταμπούρια και καλύβες. Ο Αναγνωσταρὰς ἀνέπτυξε τη δύναμή του (1.000 ἄνδρες) ἀπὸ το Μύλο του Βράχου μέχρι τις ράχες του Θάνα. Ο Γιατράκος (1.500 ἄνδρες) κατέβηκε ἀπὸ τις Καμάρες του Νερού μέχρι το Μεσιανὸ Μύλο (Πετροβούνι ή Πετροβουνάκι). Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης παρέμεινε στο Χονδρὸ βουνὸ με 800 Μανιάτες ως εφεδρεία. Ο Νικηταρὰς ἔπιασε το δρόμο του Ἀργους και αηλιά μικρά τμήματα τοποθετήθηκαν σε διάφορες ἀλλες ἐπικαιρες θέσεις. Ο Γιάννης Δαγρὲς (ή Νταγρὲς) με 500 ἄνδρες στάληκε στη θέση Μύτικα (κοντὰ στο χωριὸ Λουκά), για να ελέγχει την περιοχή της παλιάς Μαντινείας και να φράξει το δρόμο διαφυγῆς προς τα Καλάβρυτα.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα των Ελλήνων ήταν η ἐλλειψη πυροβολικοῦ. Διέθεταν λίγα πυροβόλα αηλιά δεν γνώριζαν να τα χειρισθούν. Οι Τούρκοι εκμεταλλευόμενοι αὐτή την αδυναμία συνέχιζαν τις ἐξόδους τους για ανεφοδιασμό, σε μικρή ἀκτίνα ἀπὸ την Τρίπολη, υποστηριζόμενοι ἀπὸ τα πυροβόλα τους που ήταν στα τείχη της πόλεως. Ἀπὸ τον Αύγουστο και μετὰ οργανώθηκε καλύτερα η λειτουργία του Ελληνικοῦ πυροβολικοῦ μετὰ την ἀφιξη του Ἀγγέλου φιλέλληνα Γκόρντον και των Γάλλων Ρεϊμπώ και Βουτιέ. Ο Γκόρντον ἔφερε μαζί του τρία καινούργια οθιμοβόλα και 600 τουφέκια. Οι αγωνιστὲς διέθεταν ἓνα κανόνι 18 λιβρών, δύο κανόνια 16 λιβρών, δύο πυροβόλα 12 λιβρών, ἕξη ορεινά τηλεβόλα και τρία οθιμοβόλα ἀπὸ την Μονεμβασιά ἀπὸ τα οποία μόνο το ἓνα των δέκα δακτύλων ήταν ἀξιόμαχο. Τα περισσότερα ὅμως είχαν μείνει ἀχρησιμοποίητα ή είχαν ἀχρηστευθεῖ ἀπὸ τους ἀδέξιους χειρισμοὺς των υπηρετῶν τους. Τα πυροβόλα τάχθηκαν τελικὰ στο λόφο της Κάρτσοβας ἀπ' ὅπου ἀνέπτυξαν ἀξιόλογη δράση. Πίσω τους ἀναπτύχθηκαν 800 ἄνδρες του Γιατράκου, για να ἀχρηστεύσουν την μεγάλη τάπη της πόλεως. Ἐπίσης μια κανονιοστοιχία ὑπὸ τον Μούρτσιο τάχθηκε στην περιοχή Ἀγίου Αθανασίου.

Θεόδωρος Βρυζάκης, «Πολεμική Σκηνή»
Εθνική Πινακοθήκη

ΣΥΜΠΛΟΚΕΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ

Τουρκικές έξοδοι

Κατά τους μήνες Ιούνιο και Ιούλιο έλαβαν χώρα πολλές συμπλοκές μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, που εξερχόντουσαν των τειχών, για να συγκεντρώσουν τρόφιμα και να κτυπήσουν τα Ελληνικά φυλάκια. Εφόσον το Τουρκικό ιππικό μπορούσε ακόμη να δρα, ο κάμπος βρισκόταν στη διάθεσή των Τούρκων που ευχερώς εξερχόντουσαν, θέριζαν, αλώνιζαν και κουβαλούσαν μέσα στην πόλη τον καρπό και το άχυρο. Οι Έλληνες έστηναν ενέδρες και κτυπούσαν τους Τούρκους με απώλειες εκατέρωθεν.

Στις 3 Ιουνίου οι Τούρκοι εξήλθαν για να κτυπήσουν τα φυλάκια του Αγίου Βλάση. Έγινε μάχη δυόμισι ωρών και τελικά οι Τούρκοι αποχώρησαν αφήνοντας 35 νεκρούς.

Στις 5 Ιουνίου εξήλθαν εκ νέου οι Τούρκοι και κατευθύνθηκαν προς το χωρίο Θάνα, όπου διεξήχθη πεισματώδης μάχη με το σώμα των Μανιατών του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, των Μεσσήνιων και των Γορτύνιων. Προς στιγμή οι Έλληνες κλονίστηκαν αλλὰ μετά πέρασαν στην αντεπίθεση και ανάγκασαν τους Τούρκους να υποχωρήσουν. Οι απώλειες των Τούρκων

ήταν 25 νεκροί και τραυματίες και των Ελλήνων 8 νεκροί και 3 τραυματίες. Η μάχη αυτή επέβαλε την προώθηση της δύναμης των Λακεδαιμονίων του Γιατράκου στο χωρίο θάνα, εγγύτητα της Τριπόλεως.

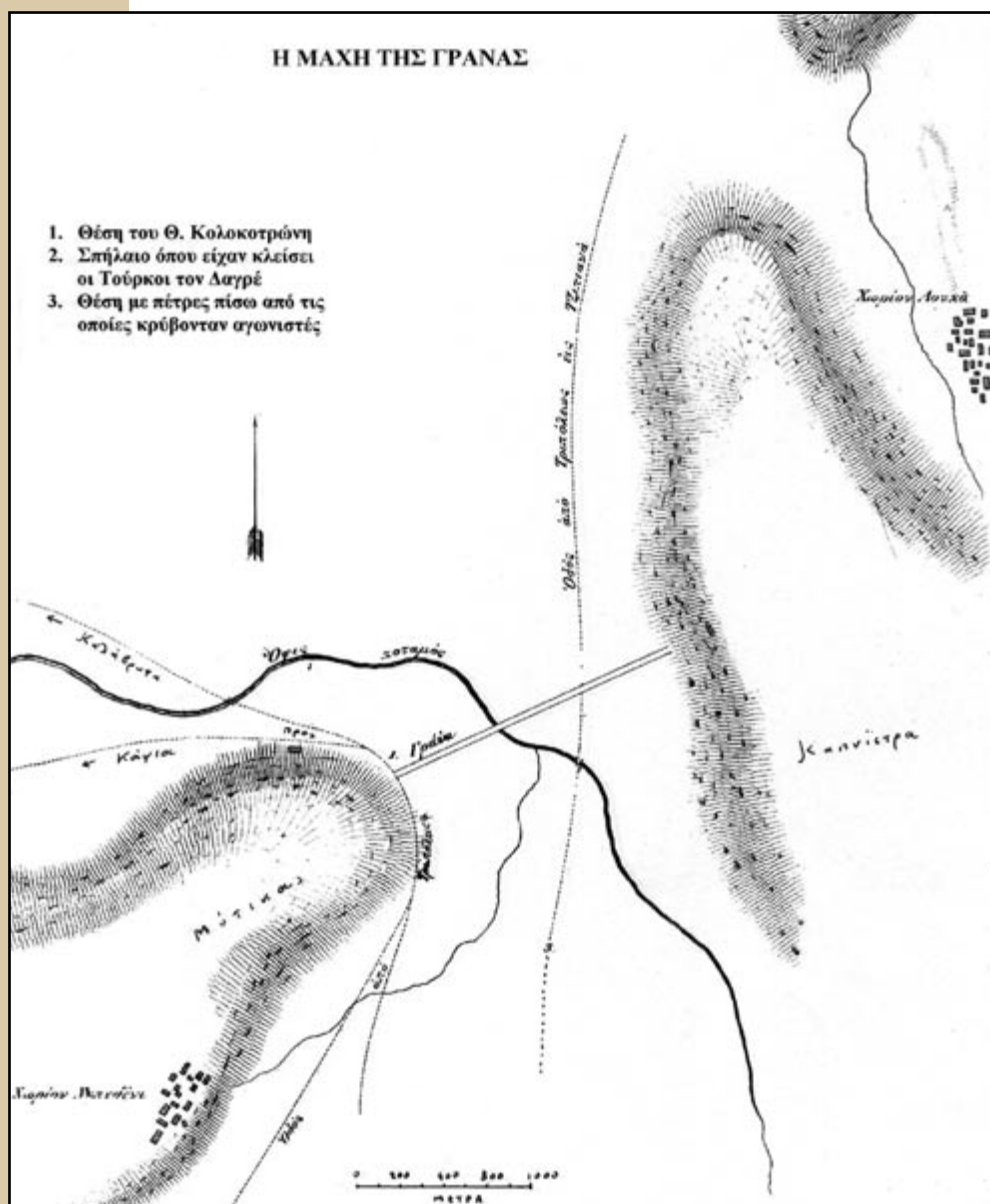
Όταν ο Κοϊλοκοτρώνης και οι άλλοι οπλαρχηγοί μετέβησαν για την υποδοχή του Υψηλάντη, οι Τούρκοι εξήλθαν των τειχών με σκοπό να κτυπήσουν από τα νώτα το στρατόπεδο των Τρικόρφων. Ο Πάνος Κοϊλοκοτρώνης συγκρούσθηκε μαζί τους στον κάμπο, βόρεια της πόλεως, με αποτέλεσμα να τους αποκρούσει, να τους προκαλέσει σοβαρές απώλειες και να συλλήβει μερικά άλογα. Οι Έλληνες είχαν αρχίσει να συνθίξουν τον πόλεμο στην πεδιάδα αλλιά ο Κοϊλοκοτρώνης επέληξε τον υιό του για το παρακινδυνευμένο του εγχειρήματος και την παρέκκλιση από την σταθερή γραμμή των συγκρούσεων επί των ασφαλών υψωμάτων.

Πολλές αψιμαχίες έγιναν μέχρι το τέλος Ιουνίου και στις αρχές Ιουλίου σε μια εκ των οποίων ο δευτερότοκος υιός του Κοϊλοκοτρώνη, ο Ιωάννης, αιχμαλώτισε έναν πάνοπλο Άραβα αποκληθείς έκτοτε «γενναίος».

Στις 18 Ιουλίου έγινε η μάχη των Λιθοβουνίων παρά τον Άγιο Σώστη κατά την οποία δύναμη Αγιοπετριτών, Λακεδαιμονίων και Τριπολιτών προσέβαλλε ενεδρευτικά Τουρκική φάλαγγα, που είχε βγει για συλλογή καρπών, και σκότωσε 5 Τούρκους και συνέλαβε 2. Έκτοτε οι Τούρκοι ελάμβαναν αυξημένα προστατευτικά μέτρα και έστηναν και οι ίδιοι ενέδρες με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι απώλειες των Ελλήνων.

Στα τέλη Ιουλίου εξήλθαν 1.000 Τούρκοι και κατευθύνθηκαν προς την Τεγέα για συλλογή καρπών. Τους καταδίωξαν οι Αγιοπετρίτες. Οι Τούρκοι οχυρώθηκαν στα ερείπια του χωριού Ομέρ-Τσαούση κοντά στον Άγιο Σώστη. Εναντίον τους κινήθηκε ο Ανδρέας Κοντάκης αλλιά αποκρούσθηκε και καταδιώχθηκε από τον εχθρό. Στη συμπλοκή επενέβη και το σώμα του Ζαφειρόπουλου. Οι Τούρκοι προσποιήθηκαν ότι έφευγαν άτακτα και διωκόμενοι εξαφανίστηκαν. Στην πραγματικότητα όμως κρύφθηκαν στους γήιους και ενεδρεύοντας περίμεναν τους Έλληνες. Μόλις εμφανίστηκαν, οι Έλληνες τους επιτέθηκαν και σκότωσαν αμέσως 17 εξ' αυτών. Οι άλλοι υποχώρησαν και ταμπουρώθηκαν στα ερείπια του χωριού Ομέρ-Τσαούση. Οι Τούρκοι τους περικύκλωσαν και τους απέκλεισαν. Ο Κοϊλοκοτρώνης διέταξε εικονική επίθεση κατά της πόλεως για αντιπερισπασμό και έστειλε τον Γιατράκο και τον Αναγνώσταρά προς ενίσχυση των αποκλεισμένων Ελλήνων. Οι Τούρκοι, που φοβήθηκαν τον αντιπερισπασμό, εγκατέλειψαν τις θέσεις τους και επέστρεψαν στην Τρίπολη.

Τον Αύγουστο όλη οι προσπάθειες των πολιορκημένων να διατηρήσουν ελεύθερη επικοινωνία με την ύπαιθρο αποτύχχαναν. Ο Κοϊλοκοτρώνης αφηγείται ότι «καθημερινώς είχαμε πόλεμο, από το μεσημέρι έως το βράδυ και το βράδυ τους εμβάζαμε μέσα (στην πόλη)». Η έξοδος των Τούρκων γινόταν κυρίως για συλλογή χόρτου στα πέριξ αλλιά το έργο των Ελλήνων ήταν να τους εμποδίσουν και να τους αναγκάσουν να επιστρέψουν άπρακτοι στην πόλη. Το νόημα της πολιορκίας ήταν να αναγκάσουν τους πολιορκημένους να υποφέρουν από την έλλειψη τροφής, τόσο για τον πληθυσμό όσο και για τα ζώα.

Η μάχη της Γράνας

Ο Κολοκοτρώνης, προκειμένου να αποτρέψει τυχόν προσπάθεια των Τούρκων να διαφύγουν προς τα Καθάβρυτα, συνέλαβε την ιδέα της κατασκευής μιας μεγάλης οχυρωματικής τάφρου (γράνας) στον στενό πεδινό χώρο ανάμεσα στον Μύτικα (ορεινή προεκβολή του Μαινάθου) και στο απέναντι αμπελόφυτο ύψωμα της Καπνίστρας. Η τοποθεσία βρισκόταν σε απόσταση μιας

ώρας περίπου από την Τρίπολη, κοντά στο χωριό Λουκά και από το στενό αυτό περνούσαν οι δρόμοι προς Τζιπιανά και Καλάβρυτα. Η τάφρος (γράνα) κατασκευάστηκε σε 4-5 ημέρες από τη δύναμη του Δαγρέ και κατοίκους του Λουκά. Είχε μήκος λιγότερο από 2 χιλιόμετρα, ήταν άτεχνη και αβαθής και άφηνε ένα άσκαφτο τμήμα, μήκους 60 περίπου μέτρων, στο ανατολικό άκρο της μέχρι τους πρόποδες της Καπνίστρας.

Τη νύχτα της 9^{ης} Αυγούστου 1821 βγήκε ο Κεχαγιάμπεης από την πύλη του Σαραγιού, με 6.000 στρατό και βάδισε προς το Πηγάδι της Βοδυμής. Αρχικά κατευθύνθηκε προς νότιο-ανατολιάς (προς Δοθιανά) για παραπλήνωση και μετά στράφηκε βόρειο-ανατολικά. Όταν έφθασε στο Ζευγοηατιό, χώρισε τη δύναμή του στα δύο. Το ένα τμήμα (3.000 πεζοί) αναρριχήθηκαν στο βουνό των Βαρσών, για να βγουν πίσω από το χωριό Λουκά. Το άλλο τμήμα (1.700 πεζοί και 1.300 ιππείς) κινήθηκε στους πρόποδες της Καπνίστρας και πέρασε από το άσκαφτο κομμάτι της τάφρου, την οποία εκτίμησε σαν ένα μικρό χαντάκι άνευ σημασίας. Ένα μέρος αυτού του τμήματος επιτέθηκε τα ξημερώματα κατά του Δαγρέ στην Καπνίστρα και αφού του σκότωσε 27 άνδρες τον ανάγκασε να καταφύγει και να κλειστεί σε μια σπηλιά (τρύπα του Μπούμπουνα), όπου συνέχισε να αμύνεται. Ο αδελφός του Δαγρέ, ο Θανάσης, δεν θέλησε να τον ακολουθήσει στην σπηλιά, θεωρώντας βέβαιη την αιχμαλωσία και είτε αυτοκτόνησε είτε σκοτώθηκε από τους Τούρκους. Η υπόλοιπη Τουρκική δύναμη συνέχισε προς Λουκά, Τζιπιανά και Πικέρνι για να ανακαλύψει τα κρυμμένα εφόδια των χωρικών και τα αιγοπρόβατα που ήταν στις πτυχές του βουνού.

Ο Κολλοκοτρώνης, από τον Άγιο Βλάση, αντιλήφθηκε τη μάχη στην Καπνίστρα και κινητοποίησε αμέσως τα τμήματα του Δημ. Δεληγιάννη (Κυνουρτές), του Τζανέτου Χριστοδούλου (Φαναρίτες), του Δημ. Πληπούτα (Γορτύνιοι), του Κων/νου Παπαζαφειρόπουλου και ολόκληρο το σώμα των Τριπολιτών υπό τους Λαγκαδινό και Αθ. Κίτζιο. Ο ίδιος έσπευσε επίσης με το τμήμα των Επτανησίων, που αποτελούσε την σωματοφυλακή του. Ο Κολλοκοτρώνης έστειλε αμέσως ένα τμήμα για να βοηθήσει και να ξεμπλέξει τον Δαγρέ. Αυτό το τμήμα ανάγκασε τους Τούρκους να υποχωρήσουν προς το χωριό Λουκά και παρέμεινε με τον Δαγρέ στην Καπνίστρα. Ο Κολλοκοτρώνης στη συνέχεια εγκατέστησε μέρος της δυνάμεως των αγωνιστών στη Γράνα και τους υπόλοιπους στους φράκτες και τα αμπέλια, για να περιμένουν την επιστροφή των Τούρκων με τα φορτία από τα χωριά. Η διάταξη σχημάτιζε ένα κεφαλαίο Γ, με τογωνιώδες εσωτερικό άνοιγμα να αντικρίζει τη δίοδο των υπωρειών της Καπνίστρας και το δρόμο προς τα Τζιπιανά. Είχε φθάσει μεσημέρι και οι Τούρκοι δεν είχαν φανεί ακόμη. Ο Κολλοκοτρώνης έστειλε τον υπασπιστή του, τον Φωτάκο, έφιππο προς τα εμπρός για αναγνώριση. Σε απόσταση ενός χιλιομέτρου περίπου από τη Γράνα ο Φωτάκος είδε μια δύναμη 100 Τούρκων ιππέων που έβοσκαν τα άλογά τους. Αυτοί οι ιππείς προφανώς δεν είχαν ακολουθήσει το στράτευμα και το περίμεναν να γυρίσει. Οι Τούρκοι αντιλήφθηκαν τον Φωτάκο και τον κυνήγησαν προς τη Γράνα, όπου διαπίστωσαν την ύπαρξη Ελλήνων αγωνιστών. Γύρισαν αμέσως πίσω για να ειδοποιήσουν τον Κεχαγιάμπεη.

Το Τουρκικό στράτευμα εμφανίσθηκε κοντά στη Γράνα, περί τις 2 ή 3 μετά το μεσημέρι με επικεφαλής το ιππικό. Ο Κεχαγιάμπεης έστειλε ένα

τμήμα πεζών στην Καπνίστρα, για να ασχοληθεί με την Ελληνική δύναμη που ήταν εκεί και 300 ιππείς για να περάσουν τη Γράνα, την οποία εκτίμησε ως ακίνδυνη για το ιππικό του. Κράτησε τους άλλους 1.000 ιππείς, για να δει τα αποτελέσματα της πρώτης επέλασης. Από πίσω ερχόντουσαν, βραδυπορούντες οι υπόλοιποι πεζοί, οι οποίοι συνόδευαν τα φορτία εφοδίων που είχαν λαφυραγωγήσει. Οι 300 ιππείς πέρασαν καλπάζοντας τη Γράνα πυροβολούμενοι υπό των Ελλήνων με πολύ λίγες όμως απώλειες (5 νεκροί, 10 τραυματίες, 15 άλογα).

Ο Κοηλοκοτρώνης είδε ότι η δύναμη της Γράνας δεν ήταν επαρκής, για να μπορέσει να αναχαιτίσει τον καλπασμό των ιππέων και οι ταμπουρωμένοι στους φράκτες και στ' αμπέλια ήταν μακριά και δεν μπορούσαν να τουφεκίζουν τους ιππείς. Κατόπιν τούτου έστειλε ενισχύσεις στη Γράνα. Ο Κεχαγιάμπης εκτιμώντας ότι θα μπορούσε να εξοντώσει τη δύναμη στην τάφρο, εξαπέλυσε τους 1.000 ιππείς από βορά και τους 300 από νότο. Οι Έλληνες διαμοιράστηκαν, πλάτη με πλάτη, για να αντιμετωπίσουν τον διμέτωπο αγώνα και καλυμμένοι στη Γράνα σκόπευαν και πυροβολούσαν γονατιστοί με άνεση ενώ οι Τούρκοι, προσπαθώντας να περάσουν την τάφρο δεν μπορούσαν να πυροβολούν εύκολα ούτε είχαν καλό στόχο. Η επέλαση των ιππέων είχε ως αποτέλεσμα να σκοτωθούν 50 Τούρκοι, να τραυματισθούν πολλοί και να μην μπορέσουν να περάσουν όλοι από την τάφρο (εκατέρωθεν).

Ο Κοηλοκοτρώνης, προ της επερχόμενης γενικεύσεως της μάχης, ζήτησε να γίνει αντιπερισπασμός κατά της Τριπόλλεως, για να αποφευχθεί η αποστολή ενισχύσεων. Ο Υψηλάντης υιοθέτησε την πρότασή του και η Τριπολιτσά άρχισε να βάληται από δυνάμεις του Αναγνωσταρά και του Γιατράκου.

Στις 4 ή 5 μετά το μεσημέρι έφθασε ο κύριος όγκος του στρατού των Τούρκων με τα φορτία των εφοδίων (περί τα 600 άλογα και μουλάρια). Ο Κεχαγιάμπης έστειλε τμήματα για να προσβάλλουν τους Έλληνες στην Καπνίστρα, στη Γράνα και στους φράκτες και επιχείρησε να περάσει τα φορτία με τη συνοδεία τους από την άσκαφτη δίοδο μεταξύ της τάφρου και της Καπνίστρας. Το ιππικό έκανε πάλη έφοδο και από τις δύο πλευρές. Οι Έλληνες της Γράνας με πυροβολισμούς και σπαισμούς σκότωσαν άλλους 80 Τούρκους ιππείς. Η μάχη γενικεύθηκε και δημιουργήθηκε πραγματικό πανδαιμόνιο. Δεν ήταν εύκολο να περάσουν μαχόμενοι, είτε ως αμυνόμενοι είτε ως επιτιθέμενοι κατά της Ελληνικής ενέδρας, τόσοι πολλοί Τούρκοι στρατιώτες από τόσο στενό και επικίνδυνο τόπο. Αναγκάστηκαν κατόπιν τούτου να εγκαταλείψουν τελείως την εφοδιοπομπή και να περάσουν με σπουδή είτε από την στενή δίοδο της Καπνίστρας είτε υπερπηδώντας την τάφρο. Η σύγκρουση έγινε πλέον χέρια με χέρια, άνθρωπος με άνθρωπο και όποιος μπορούσε σκότωνε τον άλλο. Οι υπερασπιστές της Γράνας υπερίσχυσαν αυτής της πάλης και ιδιαίτερα οι κατέχοντες το δυτικό άκρο αυτής Ζακύνθιοι, οι οποίοι πολεμούσαν όρθιοι. «Όλοι οι Έλληνες έγιναν ένα πράγμα με τους Τούρκους και κυριολεκτικώς γληντούσαν την μάχη».

Οι Τούρκοι διάβαιναν την τάφρο σε πλήρη αταξία και τρεπόντουσαν σε φυγή προς την Τρίπολη ρίχνοντας τα όπλα τους και ότι άλλο πολύτιμο έφεραν μαζί τους, με αποτέλεσμα να επιδοθούν οι Έλληνες στη λαφυραγωγία και να εγκαταλείψουν την καταδίωξη παρά τις παροτρύνσεις του Κοηλοκοτρώνη. Έτσι σώθηκαν οι Τούρκοι χάνοντας μόνο 120 νεκρούς στην

τελευταία άτακτη εφόρμηση των πεζών τους. Οι Έλληνες είχαν περίπου 30 νεκρούς.

Η νίκη της Γράνας εξύψωσε και άηθο το ηθικό των Ελλήνων, οι οποίοι κατέστησαν στενότερη την πολιορκία της πόλεως, άνοιξαν νέα τάφρο στο Στενό, έγιναν ακόμη περισσότερο ενθουσιώδης και προσέβησαν με πλήρη αισιοδοξία το τέλος της πολιορκίας.

Στις 24 Αυγούστου οι Τούρκοι επιχείρησαν και νέα έξοδο με 2.000 πεζούς και ιππείς αλλήλ καταδιώχθηκαν από τους Έλληνες και έσπευσαν να κλειστούν στα τείχη κατασχυμένοι.

Στις 2 με 3 Σεπτεμβρίου καταλήφθηκε από τους Γορτύνιους του Δημ. Δελιγιάννη το χωριό Μαντζαγρά, το οποίο κατεχόταν από τους Τούρκους με εναρτισσόμενη ισχυρή φρουρά υποστηριζόμενη από τα πυροβόλα της Τριπόλεως. Η πολιορκία έγινε ακόμη πιο στενή προς μεγάλη απογοήτευση των Τούρκων που υπέφεραν από την έλλειψη τροφής, νερού (οι Έλληνες είχαν κόψει το νερό από εξωτερικές πηγές) και νομής (τα άλογα άρχισαν να ψοφάνε με ταχύτητα μειώνοντας τη δύναμη του Τουρκικού ιππικού). Η πτώση της Μονεμβασίας και του Ναυαρίνου κορύφωσαν την αποθάρρυνση των Τούρκων αλλήλ η ήττα της Γράνας, συνδυαζόμενη με την κατάληψη του Μαντζαγρά, τους έφερε σε απελπισία.

Μέχρι τις αρχές Σεπτεμβρίου είχαν συμπληρωθεί τέσσερις περίπου μήνες πολιορκίας των Τούρκων και Αλβανών στην Τριπολιτσά. Οι Έλληνες είχαν ξεσηκωθεί ανοργάνωτοι και διεξήγαγαν τον αγώνα κατά άτακτο τρόπο αλλήλ σιγά-σιγά άρχισαν να συνηθίζουν την πειθαρχία, να συντάσσονται στα καθιερωμένα και να πολεμούν συστηματικότερα.

Η ΑΛΩΣΗ (ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ) ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Συμφωνία για τα λάφυρα και αναχώρηση του Δημ. Υψηλάντη

Η δεινή κατάσταση στην οποία είχαν περιέλθει οι πολιορκημένοι ανάγκασε τους ηγέτες τους να αντιμετωπίσουν ως επείγον το ζήτημα της λύσης του δράματος. Οι ιθύνοντες χωρίσθηκαν σε τρεις παρατάξεις. Η πρώτη, των εντόπιων Τούρκων, που ηγούταν ο Κιαμής μπέης της Κορίνθου, ήθελε συμβιβασμό και διαπραγματεύσεις. Η δεύτερη των Ασιατών Τούρκων, με επικεφαλής τον Κεχαγιάμπεη, καθώς και την Εσμά χανούμ (πρώτη γυναίκα του Χουρούτ) ήθελε τη στρατιωτική λύση της εξόδου προς το Ναύπλιο. Η τρίτη των Αλβανών, με κύριο κριτήριο το Αλβανικό συμφέρον, είχε ήδη έλθει σε απ' ευθείας ξεχωριστή επαφή με τον Κοθοκοτρώνη για την απρόσκοπτη αποχώρησή τους από την πόλη.

Εν όψει των συνεννοήσεων και της επικείμενης πτώσεως της Τριπολιτσάς οι Έλληνες πολιορκητές διετύπωσαν, στις 11 Σεπτεμβρίου, σε ειδική γραπτή συμφωνία τον τρόπο κατανομής των λαφύρων. Τη συμφωνία υπέγραψαν ο Δημ. Υψηλάντης, ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο Πετρόμπεης Μαυρομικαήλης, ο Θεόδωρος Κοθοκοτρώνης, ο Παναγιώτης Γιατράκος, ο Αναγνώστης Παπαγιαννόπουλος, ο Παναγιώτης Κρεββατάς και ο Αναγνώστης Παπαγεωργίου. Η συμφωνία διελάμβανε τις εξής περιπτώσεις:

α. Εάν η Τρίπολη παραδινόταν με συνθήκη εκ της λείας οι στρατιώτες θα ελάμβαναν τα 2/3 και το υπόλοιπο 1/3 θα δινόταν στην πατρίδα για τα έξοδα του πολέμου.

β. Αν η πόλη καταλαμβάνόταν εξ εφόδου τα 3/4 των λαφύρων θα τα έπαιρναν οι στρατιώτες και το 1/4 η πατρίδα.

γ. Ένα έφευγαν οι Τούρκοι με έξοδο τότε ένας καπετάνιος με 100 στρατιώτες θα έμπαινε στην πόλη και οι υπόλοιποι θα καταδίωκαν τον εχθρό. Τα λάφυρα της πόλεως και αυτών που θα καταδιώκονταν θα μοιράζονταν όπως στη δεύτερη περίπτωση.

Τα κανόνια, το μπαρούτι και ό,τι άλλο ανήκε στην πόλη δεν θα υπολογιζόταν ως λάφυρο. Ένας καπετάνιος και οι γραμματικοί θα τα κατέγραφαν για να μη χαθεί τίποτα

Οι οπλαρχηγοί βρήκαν την κατάλληλη ευκαιρία να απομακρύνουν τον πρίγκιπα Δημ. Υψηλάντη, όταν οι Τούρκοι επιχείρησαν με στρατό από τη Λαμία και στόλο στα παράλια της Αχαΐας και της Κορινθίας να καταστείλουν την επανάσταση στην Πελοπόννησο. Ο Δημ. Υψηλάντης ήθελε να διεξαγάγει τον πόλεμο σύμφωνα με τις αρχές του πολέμου δικαίου αλλά οι οπλαρχηγοί είχαν αποφασίσει την καταστροφή της Τριπολιτσάς με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην υπάρχει πλεόν έδαφος συμβιβασμού μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων και δεν ήθελαν την παρουσία και την εμπλοκή του πρίγκιπα σ' αυτά που θα επακολουθούσαν.

Ο Υψηλάντης αναχώρησε το πρωί της 13^{ης} Σεπτεμβρίου και άφησε με γραπτή εντολή τοποτηρητή του τον Πετρόμπεη Μαυρομυιάλη και πολιτικό αντιπρόσωπό του τον Παναγιώτη Αναγνωστόπουλο.

Διαπραγματεύσεις προς παράδοση

Στις 12 Σεπτεμβρίου οι Τούρκοι ζήτησαν διαπραγματεύσεις. Οι εχθροπραξίες σταμάτησαν και στήθηκε μια σκηνή μπροστά από την πύλη του Αγίου Αθανασίου. Η πρώτη συνάντηση έγινε το πρωί της 13^{ης} Σεπτεμβρίου και ήταν διερρευνητική. Από Ελληνικής πλευράς παρευρέθηκαν ο Παλαιών Πατρών Γερμανός εκ μέρους του κλήρου, ο Παναγιώτης Κρεβατάς και ο Αναγνώστης Δεληγιάννης εκ μέρους των προκρίτων, ο Πετρόμπεης, ο Κολλοκοτρώνης, ο Γιατράκος και ο Αναγνωσταράς εκ μέρους των στρατιωτικών και ο Αναγνωστόπουλος ως εκπρόσωπος του Υψηλάντη. Οι πολιορκημένοι απέστειλαν οκτώ επιφανείς εκπροσώπους των εντόπιων Τούρκων, των Ασιατών Τούρκων και των Αθβανών. Οι Έλληνες ζήτησαν από τους Τούρκους να διατυπώσουν γραπτώς τις απόψεις τους.

Την επομένη οι Τούρκοι παρουσίασαν τις απόψεις τους σύμφωνα με τις οποίες, προκειμένου να παραδώσουν την πόλη, θα έπρεπε:

α. Να αναχωρήσουν όλοι ασφαλώς με τα όπλα και τα πράγματά τους.

β. Να τους χορηγηθούν 1.800 φορτηγά ζώα για τις οικογένειές τους και τις αποσκευές τους.

γ. Να τους εξασφαλισθούν 40 αγγλικά κατά προτίμηση πλοία, για να μετακινηθούν σε όποιο μέρος της Τουρκίας θα επιθυμούσαν.

δ. Οι Έλληνες να πληρώσουν το ναύλο των πλοίων και την τροφή των ανθρώπων και των ζώων μέχρι της επιβίβασής τους.

ε. Να τους δοθούν για εγγύηση 18 όμηροι.

Οι Έλληνες κατόπιν τους κοινοποίησαν τους δικούς τους όρους ως εξής:

α. Να παραδώσουν οι Τούρκοι αποχωρούντες όλη τα όπλα.

β. Να τους συνοδεύει Ελληνική φρουρά μέχρι το Ναύπλιο.

γ. Να τους δοθούν τα ζητούμενα ζώα επί πληρωμή, προκειμένου να πάρουν μαζί τους μόνο την κινητή ελαφρά περιουσία τους.

δ. Να πληρώσουν αποζημίωση 50 εκατομμύρια γρόσια για τα έξοδα του πολέμου και τις καταστροφές που προξένησαν στην Πάτρα, στο Αίγιο, στην Κόρινθο και στο Άργος.

Την 15^η και την 16^η Σεπτεμβρίου οι Τούρκοι επανήλθαν με αντιπροτάσεις που δεν έγιναν δεκτές. Ο Κολλοκοτρώνης περιγράφει λακωνικά τις συζητήσεις. «Εμείς τους ρέγαμε ν' αφήσουν τ' όρματα και να τους μβαρκάρουμε όπου θέλανε και εκείνοι έλεγαν όχι με τ' όρματα» και καταλήγει απευθυνόμενος στους δικούς του για ν' ακούσουν οι Τούρκοι. «Τι τα θέλετε αυτά. Αν τ' όρματά μας τους υποχρεώσουν να ομολογήσουν νικημένο τον εαυτό τους, ας στοχασθούν καλά και ας παραδοθούν. Αν δεν δώσουν τ' όρματα, τους τα παίρνομε». Οι διαπραγματεύσεις σταμάτησαν και ξανάρχισαν οι εχθροπραξίες. Οι Έλληνες είχαν φθάσει κάτω από τα τείχη ενώ η άμυνα συνεχιζόταν εντελώς άτονη, με μερικές βοήδες απειλησίας από τα κανόνια.

Στις 18 Σεπτεμβρίου ο επικεφαλής των Αθβανών Εημάζ Μπέης και ο Κολλοκοτρώνης συμφώνησαν να αποχωρήσουν οι Αθβανοί με τα όπλα τους για την Ήπειρο και να μην πολυμήσουν ξανά τους Έλληνες. Την επομένη οι Αθβανοί έστειλαν στον Κολλοκοτρώνη 13 μεγάλα κιβώτια για φύλαξη. Ο υπασπιστής του Κολλοκοτρώνη Φωτάκος είχε μπει στην πόλη, ως σύνδεσμός του με τους Αθβανούς.

Η κατάσταση στην άθλια πηλόν Τριπολιτσά είχε γίνει αφόρητη και τραγικά γεγονότα εκτυλίσσονταν στα τείχη, στις πύλεις και στην πόλη. Πολλοί κάτοικοι (γέροντες, γυναίκες, παιδιά) επιχειρούσαν να εξέλθουν ομαδικά. Οι Αθβανοί, αφού τους λήστευαν, τους άφηναν να βγουν. Οι Έλληνες τους απωθούσαν προς την πόλη και οι Αθβανοί τους πυροβολούσαν. Πολλοί κατακρημνίζονταν από τα τείχη υπό το κράτος της απειλησίας.

Στις 22 Σεπτεμβρίου αποφασίσθηκε να γίνει, την επομένη, μεγάλη συνέλευση στο σεράι, στην οποία προσκλήθηκε και ο Φωτάκος.

Η ορμητική έφοδος

Εντωμεταξύ η Ελληνική διάταξη στο πεδινό ημικύκλιο είχε προωθηθεί και είχε κλείσει ασφυκτικά πηλόν την πόλη. Οι Μεσσήνιοι και Πισινοχωρίτες, με αρχηγούς τον Κεφάλα και τον Παπατσώνη, είχαν αναπτυχθεί από την Παθουκόραχη μέχρι την πύλη του Μιστρά (Σπάρτης). Τα οχυρά τους ονομάζονταν «ταμπούρια του Κεφάλα». Οι Αγιοπετρίτες και οι Τσάκωνες με αρχηγούς τον Κοντάκη, τον Ζαφειρόπουλο και τον Σαράντη είχαν εγκατασταθεί στο ανατολικό και νότιο-ανατολικό τμήμα του κλειού, από το πηγάδι της Βοθυμής μέχρι την πύλη του Ναυπλίου. Μεταξύ των δύο πυλών (Ναυπλίου και Σπάρτης), στη θέση Καταβοθρίτσα (Πετροβούνι), βρισκόντουσαν οι καμπίσιοι Τριπολίτες του Ριζιώτη (χάρτης διατάξεως των Ελλήνων).

Στην τάπια της πύλης του Ναυπλίου οι Τούρκοι είχαν εγκαταστήσει ισχυρό πυροβολοστάσιο. Έμπροσθεν αυτού βρισκόταν η εκκλησία του αγίου Σωτήρα και περίπου 30 χαλιάσματα του χωρίου Αρσενέϊκα. Σ' αυτά τα χαλιάσματα πήγαιναν οι Έλληνες, πηλοσάζαν τους Τούρκους της τάπιας, αντάλλιζαν τροφίμα με όπλα, συνομιλούσαν και μερικές φορές ορισμένοι ανέβαιναν στην τάπια (κρεμούσαν δηλαδή οι Τούρκοι ένα σχοινί δεμένο από ένα κανόνι και από αυτό πιάνονταν και ανεβοκατέβαιναν οι Έλληνες).

Στις 23 Σεπτεμβρίου το πρωί, ημέρα Παρασκευή, ανέβηκε στην τάπια, υπό το πρόσχημα της αγοράς όπλων, ο Μανώλης Δούνιας (Τσάκωνας στρατιώτης από το Λεωνίδιο) με μερικούς άηλους. Στα χαλιάσματα ενέδρευαν συνεννοημένοι 60 Αγιοπετρίτες και Τσάκωνες. Ο Δούνιας μαζί με αυτούς που ανέβηκαν, σκότωσαν τους Τούρκους της τάπιας (τους Αθβανούς δεν τους πείραξαν), ύψωσαν την Ελληνική σημαία της επανάστασης, έστρεψαν ένα πυροβόλο κατά τους σαραγιού και άνοιξαν την πύλη από την οποία εισήλθαν οι Έλληνες που ενέδρευαν. Η είσοδος σιγά-σιγά γενικεύθηκε, καθώς άνοιξαν και οι πύλεις του Σαραγιού και της Σπάρτης, από τις οποίες έσπευσαν να εισέλθουν ο Κεφάλιας με τον Παπατσώνη (πύλη Σπάρτης) και ο Δημ. Δεληγιάννης (πύλη Σαραγιού). Το τμήμα από την Κυνουρία κατέλαβε την μεγάλη οικία του Μουσταφά μπέη, όπου ύψωσε τη σημαία του Σταυρού και εγκατέστησε φρουρά.

Οι πολιορκημένοι αιφνιδιάστηκαν και κλείσθηκαν στα σπίτια και στη Μεγάλη Τάπια απ' όπου αμυνόντουσαν. Δεν άργησε ν' ανοίξουν και οι υπόλοιπες πύλεις από τις οποίες συνέρεαν οι πολιορκητές. Οι Τούρκοι αμύνθηκαν ισχυρά σε μερικά σημεία αλλά η ορμή της εφόδου ήταν τέτοια που τους κατέκλυσε. Στην μεγάλη τάπια κλείσθηκε το άνθος του Τουρκικού στρατού και αμύνθηκε μέχρι το πρωί της τρίτης ημέρας οπότε, χωρίς τροφή και νερό, αναγκάστηκε να συνθηκολογήσει με μοναδικό όρο να τους αφήσουν να ζήσουν. Οι στρατιώτες και οι οικογένειές τους (1.500 περίπου) οδηγήθηκαν αρχικά στην οικία Μουσταφά μπέη και κατόπιν στα Λαγκάδια.

Οι Αθβανοί συγκεντρώθηκαν από τον Πηλοπούτα, που έσπευσε στην πόλη και τον Φωτάκο και οδηγήθηκαν στην πύλη των Καθαβρύτων, όπου συνάντησαν τον Κολλοκοτρώνη και την Μπουμπουλίνα. Στη συνέχεια τους παραδόθηκαν τα κιβώτια που είχαν δώσει για φύλαξη και διανυκτέρευσαν στον Μύτικα. Στις 24 Σεπτεμβρίου ξεκίνησαν δια της οδού Λεβιδίου-Δάρα-Καθαβρύτων προς Αίγιο, απ' όπου πέρασαν με Τούρκικα πλοία στην Στερεά για να συνεχίσουν προς Ήπειρο. Από τους 4.000 Αθβανούς, που είχαν έλθει με τον Κεχαγιάμπεη και μερικούς άηλους που προϋπήρχαν στην πόλη, δεν φαίνεται να σώθηκαν πολύ περισσότεροι από τους μισούς καθώς πολλοί σκοτώθηκαν επί πεντάμηνου, σηκώνοντας το βάρος των επιχειρήσεων και πολλοί σκοτώθηκαν μέχρι και την τελευταία στιγμή (300 Αθβανοί είχαν αποκοπεί στο σεράι και σκοτώθηκαν ή κάνκαν μέχρι του τελευταίου κατά την πυρπόληση του παλιatiού).

Επί τρεις ημέρες επικράτησε πλήρης ασυδοσία στην πόλη. Οι νικητές επιδόθηκαν μετά μανίας σε σφαγές, πυρπολήσεις και λεηλασίες. Σκοτώμοι και λεηλαυαγωγία απεικονίζουν ωχρά την κατάσταση. Την τέταρτη ημέρα από της εφόδου και της αλώσεως, δηλαδή την 26^η Σεπτεμβρίου, κατόπιν συνεννόησης και εντολής των οπλαρχηγών διατάχθηκε, δια κηρύκων, να σταματήσει η αιματοχυσία και να αποκατασταθεί η τάξη στην πόλη. Προς τούτο ορίσθηκαν

περίπολοι υπό τους Ανδρέα Παπαδιαμαντόπουλο και Νικηταρά.

Φρικτός ο απολογοισμός των σφαγών αηλιά όχι απόλυτα ακριβής. Κατά μια εκδοχή φονεύθηκαν 10.000 Οθωμανοί και Εβραίοι ένοπλοι και άοπλοι. Ο αριθμός όμως πρέπει να είναι μεγαλύτερος γιατί, από τους 35.000 εγκλείστους στην πόλη, γλίτωσαν μόνο οι Χριστιανοί (6-7.000), οι επιφανείς Τούρκοι και τα χαρέμια (1.000), οι αποκλεισθέντες στην Μεγάλη Τάπη (1.500), οι Αλβανοί (2.000) και ελάχιστοι άλλοι που είχαν κρυφτεί σε υπόγεια και εμφανίστηκαν μετά την τρίτη ημέρα, που είχε αποκατασταθεί η τάξη. Περί τους 40 ένοπλοι Τούρκοι κατόρθωσαν, μέσα στη γενική σύγχυση, ν' ανοίξουν δίοδο την πρώτη ημέρα προς ανατολίας και να φθάσουν στο Ναύπηλο, όπου μετέφεραν την φοβερή είδηση. Είχαν συσσωρευτεί τόσα ποηλά πτώματα επί των στενών οδών της πόλεως, ώστε το άλογο του Κοηκοτρώνη όταν εισήλθε από την πύλη των Καθαβρύτων δεν πάτησε χώμα από τα τείχη μέχρι το σεράι. Οι Έλληνες είχαν 227 νεκρούς κατά την έφοδο και 146 εντός της πόλεως.

Οι Τούρκοι επιφανείς και τα χαρέμια των πασάδων τέθηκαν υπό την προστασία Ελλήνων καπεταναίων και διασώθηκαν ως αιχμάλητοι πολέμου. Μετά την πυρπόληση του σαραγιού οδηγήθηκαν στην πελώρια οικία και στον κήπο του Μουσταφά μπέη των Πατρών, υπό την προστασία αποσπάσματος του Αναγνωσταρά.

Το νόημα των σφαγών

Μετά πεντάμηνη πολιορκία η πρωτεύουσα του Μοριά, η άθλια Τριπολιτσά, βουτηγμένη μέσα στην αθλιότητα ως οικτρή πόλη των οργίων της Τουρκικής διοικήσεως, έπεσε στα χέρια των Ελλήνων έπειτα από έφοδο. Οι επαναστατημένοι Έλληνες, γενόμενοι κύριοι της Τριπολιτσάς, με τη θέα της αμαρτωλής πόλεως χωρίς υπεράσπιση πηλόν, μέθυσαν από αγανάκτηση, ικανοποίηση και πάθος και ξέσπασαν ακράτητα εναντίον της. Τα γεγονότα του τριημέρου οργίου αποτελούν ωχή μικρογραφία εκείνων που συνέβησαν κατά την πτώση της Κωνσταντινουπόλεως το 1453. Το ξέσπασμα των πορθητών ήταν το ακράτητο ξέσπασμα του ίδιου του μαρτυρικού έθνους, που στέναζε επί τέσσαρες αιώνες κάτω από τον βάρβαρο ζυγό των Ασιατών. Ο έρως προς την πατρίδα μεταβλήθηκε, μέσα στη θέρμη των γεγονότων, σε πάθος ακράτητο και παρέσυρε τους Έλληνες στις τραγικότερες πράξεις.

Κατηγορήθηκαν οι Έλληνες γι' αυτές τις ωμότητες αηλιά δεν είχαν άλλη επιλογή. Προκειμένου να απειλευθερωθούν ή να χαθούν, η σωτηρία τους υπαγόρευε να βάψουν όλοι τα χέρια τους με το αίμα των τυράννων τους, για να συνθηθούν να σκοτώνουν τον εχθρό και ταυτόχρονα να αποκλείσουν κάθε προοπτική συναλλαγής με τους Τούρκους.

Οι οπλαρχηγοί θέλησαν προφανώς τις σφαγές καθόσον, αφ' ενός απομάκρυναν τον Υψηλάντη που επιθυμούσε υπογραφή συνθήκης και είσοδο των Ελλήνων πολεμιστών στην πόλη με τάξη και αφ' ετέρου ουδέν έπραξαν για να περιορισθεί η επίθεση μόνο κατά των Τουρκικών στρατιωτικών μονάδων και των προμαχώνων. Βέβαια τις πρώτες ώρες της εφόδου είχε ξεφύγει από τον έλεγχό τους η διοίκηση των σωμάτων αηλιά όταν νύχτωσε ήταν δυνατόν να σχηματίσουν περιπόλους και να περιορίσουν το κακό. Το μόνο που φρόντισαν ήταν η διάσωση, η αιχμαλωσία και η ασφάλεια των συγκεντρωμένων

στο σεράι Τούρκων επισήμων και των χαρεμιών, λόγω της χρησιμότητάς των. Ο Κοηκοτρώνης έδειξε ενδιαφέρον μόνο για τους Αλβανούς, όχι μόνο για να τηρήσει την υπόσχεσή του αλλιά και για να στερήσει από τους Τούρκους αυτή την υπολογίσιμη δύναμη υπερασπιστών της πόλης. Τόσο όμως αυτός όσο και οι άλλοι οπληρχηγοί θεώρησαν τις σφαγές ως αναγκαιότητα για την επανάσταση. Έπρεπε να ανοιχτεί, μεταξύ των επαναστατών και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ένα αγεφύρωτο χάσμα. Έπρεπε να αποκλεισθεί ο δρόμος μια πιθανής αμνηστίας ή συνθηκολόγησης (συνήθης κατάληξη σε προηγούμενες εξεγέρσεις). Το μέσο ήταν φρικτό αλλιά μοναδικό.

Τα γεγονότα της Τριπολιτσάς βρήκαν την ιστορική τους δικαίωση. Η επανάσταση εμφανίστηκε βαμμένη με άφθονο Τουρκικό αίμα, ασυγχώρητη μεν αλλιά φοβερή. Οι επιλογές για τους επαναστάτες ήταν πλέον μόνο δύο: Ελευθερία ή θάνατος.

Στις κατηγορίες των ξένων, για τις ωμότητες στην Τρίπολη, οι Έλληνες είχαν να αντιπαρατάξουν τη σφαγή των αιχμαλωτισθέντων μετά την άλωση της Ιόππης, κατόπιν διαταγής του Ναπολέοντα, τις απερίγραπτες φρικαλεότητες της Γαλλικής επαναστάσεως και τις σφαγές των Τούρκων στη Μικρά Ασία και την Ηπειρωτική Ελλάδα. Ποιος θαός άλλωστε δεν είχε την εποχή της δικής του μανίας και τις ημέρες του δικού του ονειδούς και αίματος; Ποια είναι η γωνιά της γης όπου η τυραννία και η εκδίκηση αλληληποδιαδόχως δεν έχουν κοστίσει δάκρυα στην ανθρωπότητα;

Η σημασία της νίκης

Η επαναστατημένη Ελλάδα πέτυχε, μετά την άλωση της Τριπολιτσάς, μια περιφανή νίκη κατά των εχθρών της. Οι αγωνιστές βαπτίσθηκαν στο πυρ, δεν φοβόντουσαν πλέον τον πόλεμο και δεν ασκήθηκαν μόνο στη χρήση των όπλων αλλιά απέκτησαν παράλληλα την ψυχική αντοχή να σκοτώνουν χωρίς να λιπούνται, έγιναν σκληροί, έβαψαν τόσο πολύ τα χέρια τους στο αίμα ώστε ζυμώθηκαν με την αγωνία και το θάνατο. Έβλεπαν πλέον να έρχεται η ελευθερία, μέσα από τη δίνη φρικτού πολέμου με μέσα ανελέητα που δεν είχαν μέχρι τότε φανταστεί.

Η σημασία της αλώσεως είναι ηθική και στρατιωτική. Από ηθικής απόψεως η επανάσταση στερεώθηκε, γενικεύθηκε και επιβλήθηκε. Οι στρατιώτες απέκτησαν συναίσθηση της δυνάμεώς τους και της αποστολής τους. Η επανάσταση εξυψώθηκε στη συνείδηση όλων των Πελοποννήσιων. Στα χέρια της επαναστάσεως περιήλθε, έπειτα από αγώνα, η πρωτεύουσα του Μοριά αφού καταλύθηκε η εξουσία του πασά, ξεφτιλίσθηκαν οι αρχηγοί των δυναστών και φονεύθηκε πλήθος εχθρών. Μετά τη μεγαλειώδη νίκη της Τριπολιτσάς υπήρχαν όλες οι προοπτικές για τη συνέχιση του αγώνα με νέες νίκες, για να κυριευθούν και άλλα φρούρια, για να απελευθερωθούν και άλλες πόλεις και για να σταθούν ενισχύσεις και πέραν του Ισθμού για να ελευθερωθούν και άλλοι Έλληνες.

Από στρατιωτικής απόψεως ήταν η πρώτη μεγάλη επιτυχία των Ελλήνων εναντίον των τακτικών πολεμικών δυνάμεων των Οθωμανών. Η ενδοχώρηση της Πελοποννήσου περιήλθε στον αποκλειστικό έλεγχο των επαναστατών και θα ήταν πλέον ευχερής η κατάληψη των πολιορκούμενων υπολοίπων

φρουρίων, εντός των οποίων είχαν αποκλεισθεί οι Τούρκοι (Πατρών, Ρίου, Μεθώνης, Κορώνης, Ναυπλίου και Ακροκορίνθου). Ο Τουρκικός στρατός στη Βοιωτία είχε παραλύσει και ο στόλος του σουλτάνου αναγκάστηκε να αποχωρήσει άπρακτος. Ο ταπεινωμένος Χουρσίτ εκλιπαρούσε για τη σωτηρία των γυναικών του χαρεμιού του. Η Πύλη δεν μπορούσε πλέον να θεωρεί την επανάσταση ως ένα απλό επεισόδιο. Η λεία της Τριπόλεως ήταν πλούσια. Ο τόπος γέμισε από όπλα. Τα τουφέκια υπολογίσθηκαν σε 25.000 και μ' αυτά αρματώθηκαν όλοι οι Έλληνες αγωνιστές. Καταλήφθηκαν ακόμη 30 τηλεβόλα φρουρίων και τειχών, 13 ορειχάλκινα πυροβόλα (δύο μόνο από αυτά των 6 λιβρών ήταν χρησιμοποιήσιμα), 17 σιδηρά πυροβόλα (τρία των 9 λιβρών χρησιμοποιήσιμα) και πολλὰ πολεμοφόδια. Επίσης άφθονος ήταν και ο ρουχισμός με τον οποίο εφοδιάσθηκαν οι αγωνιστές και «φόρεσαν χρυσά και καλὰ φορέματα και λαμπρά ἄλλαγα εκαβάληθηκαν».

Η ἄλωση της Τριπολιτσάς δεν απασχόλησε μόνο την ιστορία και τους συγγραφείς του αγώνα ἀλλὰ συγκίνησε βαθύτατα και την ψυχὴ του αγωνιζόμενου λαοῦ. Η ικανοποίηση της λαϊκῆς ψυχῆς εκφράσθηκε με τη δημοτικὴ ποίηση και πλήθος δημοτικῶν τραγουδιῶν. Χαρακτηριστικοί εἶναι οἱ στίχοι του αυτοσχέδιου στιχουργοῦ Παναγιώτη Κάλα, γνωστοῦ ως τσοπανάκου:

*Τρίτη, Τετράδη θλιβερή, Πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ ξημέρωσε, ποτέ να μη εἶχε φέξει,
έβαλαν οἱ Γραικοὶ βουλή, το κάστρο να πατήσουν.
Σαν αετοὶ πηδήσανε κ' ἐμπήκαν σαν πετρίτες.
κι ἄδειασαν τα τουφέκια τους, τη λιανομπαταρία*

Κολλοκοτρώνης φώναξεν ἀπ' τ' Ἀγιωργίου (ἐννοεῖ ἀγίου Ἀθανασίου) την πόρτα

*-αφήστε τα τουφέκια σας και σύρτε τα σπαθιά σας,
βάλητε την Τουρκιά μπροστά, σαν πρόβατα στη μάντρα.
Τους πήγαν και τους ἐκλείσαν στην Τάπια τη Μεγάλη.
Απολογιέτ' ο Κεχαγιάς προς τον Κολλοκοτρώνη*

*Κάμε νισάφι στην Τουρκιά, κόψε, μον' ἄφσε κιόλας.
Τι τσαμπουνάς, βρομότουρκε, τι λες παλιομουρτάτη;
νισάφι ἔκαμες εσύ στην ἔρημη Βοστίτσα
ἀπόσφαξες τ' ἀδέλφια μας κι' ὅλους τους ἰδικούς μας;*

Ο Διονύσιος Σολωμός στον μακρὺ και ανεπανάληπτο Ὑμνο του στην Ἐλευθερίαν διέθεσε τις στροφές 35-74, για να ζωντανέψει τη δράση της ἐλευθερίας στην Τριπολιτσά με χωριστὴ ἐντελὴς ἐνότητα του ποιητικοῦ του μεγαλουργήματος, υποδινημένη σε πέντε ἐπὶ μέρους τμήματα. Στο πρῶτο (35-38) μας δίδει τα προκαταρκτικά της μάχης, στο δεύτερο (39-45) περιγράφει την πρώτη φάση της μάχης, στο τρίτο (46-47) μας ἐμφανίζει τις σκιές των θυμάτων της Τουρκικῆς θηριωδίας που ζητοῦν ἐκδίκηση, στο τέταρτο (58-72) ἐξιστορεῖ τη δεύτερη φάση της μάχης και τις σφα-

γές και στο πέμπτο (73-74) κλείνει την όλη ενότητα με τον θρίαμβο της νίκης και τον ενθουσιώδη χαιρετισμό της Ελευθερίας.

*Ιδού εμπρός σου ο τοίχος στέκει
της αθλίας Τριπολιτσάς
τώρα τρόμου αστροπελέκι
να της ρίξεις πιθυμάς*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι τελευταίες ημέρες του Σεπτεμβρίου βρήκαν την Τριπολιτσά σε κάποια ηρεμία και ύφεση. Στην πόλη εγκαταστάθηκαν οι οπληρχηγοί και οι πρόκριτοι της Πελοποννησιακής Γερουσίας. Ο Κολλοκοτρώνης επισκέφθηκε τον αιχμάλωτο Κεχαγιάμπη και του υπενθύμισε την επιστολή που του είχε στείλει στην οποία του έγραφε «καλές αντάμωσες εις το σεράγι σου μέσα». Ο Πάνος Κολλοκοτρώνης διορίσθηκε πολιτάρχης, δηλαδή φρούραρχος της πόλεως και ασχολήθηκε σε πρώτη προτεραιότητα με την ταφή των νεκρών. Ο τύφος, που είχε αρχίσει να εμφανίζεται από τις ημέρες της πολιορκίας, παρουσίασε έξαρση από τις ακαθαρσίες και τις μολύνσεις του ύδατος και του αέρα από τα άταφα πτώματα και τελικά «εδραπάνησε όσων εφείσθη ο Άρης». Υπολογίζεται ότι πέθαναν 5-6.000 άνθρωποι από τη δεινή μάστιγα, την οποία μετέφεραν στα χωριά τους οι στρατιώτες κατά την επιστροφή τους.

Ο Δημήτριος Υψηλάντης έφθασε στην Τρίπολη στις 6 Οκτωβρίου και έγινε δεκτός με κανονιοβοήσιμους και ζητωκραυγές. Εγκαταστάθηκε στην οικία του Μουσταφά μπέη και άρχισε τις ενέργειες του για την ομαλοποίηση της καταστάσεως στην πόλη, την οργάνωση στρατιωτικής δυνάμεως, την εγκαθίδρυση σταθερότερου συστήματος επιμελητείας και τη συγκρότηση πολυεμικού συμβουλίου. Αλλά ενώ ο Υψηλάντης προετοίμαζε τη συνέχιση του αγώνα άρχισαν να εμφανίζονται οι αντιθέσεις μεταξύ των Ελλήνων οπληρχηγών, που θα είχαν μεταγενέστερα δυσάρεστα αποτελέσματα.

Ένα μήνα μετά την άλωση η πόλη είχε αρχίσει να βρίσκει και πάλι το ρυθμό της με τη συνδρομή των εντοπίων και λοιπών παραγόντων καθώς και του χρόνου. Ανασυγκροτήθηκε η οικονομική ζωή, η αγορά εφοδιάστηκε με εμπορεύσιμα είδη και η παρουσία του Υψηλάντη και των στρατιωτικών προσέδιδε στην πόλη όψη ηρεμίας και σταθερότητας. Ο χειμώνας άρχισε να εμφανίζεται με τα πρώτα χιόνια στο Μαίναλο και διευκόλυνε κατά πολύ τον περιορισμό της επιδημίας του τύφου.

Στις 26 Οκτωβρίου εόρτασε με λαμπρότητα ο Δημ. Υψηλάντης την ονομαστική του εορτή, με την παρουσία των επισήμων Ελλήνων του αγώνα, των ξένων που ήταν στην Τρίπολη καθώς και μερικών Τούρκων υψηλών αιχμαλώτων που είχαν προσκλήθει. Η συγκέντρωση υπήρξε πολυπληθής, δημιουργήθηκε ατμόσφαιρα εγκαρδιότητας, έρευσε άφθονος

οίνος εκ Κύπρου, Σαντορίνης και Σάμου, έγιναν προπόσεις, ηθασμονήθηκαν προς στιγμή οι αθλιότητες του πολέμου και διατυπώθηκαν ευχές υπέρ της ομόνοιας και της ενότητας.

Το έτος 1821 τελείωνε με τις καλύτερες προοπτικές για την επανάσταση των Ελλήνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✎ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Τόμος ΙΒ. Εκδοτική Αθηνών, 1979.
- ✎ Ιστορία της Τριπολιτσάς. Τάσου Αθ. Γριτσόπουλου. Έκδοση Ενώσεως Τριπολιτών Αττικής, 1976.
- ✎ Απομνημονεύματα Θεόδωρου Κολοκοτρώνη (υπαγορευμένα στον Γεώργιο Τερτσέτη). Εκδόσεις Ωρόρα, Αθήνα 1992.
- ✎ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Κων/νου Παπαρηγόπουλου. Εκδόσεις Φάρος. Αθήνα 1983.

